

KORTE MEDEDELINGEN

SHORT COMMUNICATIONS

EEN VONDST VAN EEN KLEINE ZWAAN *CYGNUS COLUMBIANUS*
BEWICKI MET GELE POTEN

A find of a yellow-legged Bewick's Swan in The Netherlands

C. S. ROSELAAR

Het Instituut voor Taxonomische Zoölogie (Zoölogisch Museum) te Amsterdam ontving op 7 januari 1974 2 Kleine Zwanen, die op 5 januari dood waren gevonden bij Dodewaard, Gld., door J. van Diermen. Een vogel, een jong ♀ in matige konditie, bleek te zijn geschoten; van het andere exemplaar, een adult, kon de doodsoorzaak niet worden vastgesteld. Heel opvallend bij de adulte zwaan waren de gele poten, die duiden op het in zekere mate ontbreken van pigmentatie (leucisme). Omdat dit bij de Kleine Zwaan (in tegenstelling tot bijvoorbeeld de Knobbelzwaan en de Trompetzwaan) zeldzaam is, volgt hier een nauwkeurige beschrijving van de vogel.

ZMA koll. nr. 28.314, ♀, 5 januari 1974, Dodewaard, Gld., Nederland. Don. J. van Diermen. Adult met dik en gekronkeld oviduct. Gewicht 5190 gram, zeer vet. Een lichte vorm van ingewandsontsteking, die, zeker gezien het vrij hoge gewicht, niet de direkte doodsoorzaak kan zijn geweest. Vleugel 492 mm, staart 150 mm, snavel tot veren 94 mm, tarsus 99 mm. Het gehele verenkleed was wit, als bij een normale Kleine Zwaan. Ook het snavelpatroon was niet afwijkend: de snavelbasis, inclusief die van de rug van de boven-snavel, was diepgeel; de snijranden, het midden, en de punt van de boven-snavel waren zwart. Dit zwart vertoonde echter een aantal rode vlekken, vooral op het midden van het culmen, klaarblijkelijk door het ontbreken van pigment. In de vers dode vogel waren de rode vlekken weinig opvallend, maar na het prepareren werden ze bleker en kontrastrijker. De poten waren bleekgeel met grijze tint op de binnen- en achterzijde van de tarsus en op de voet-zolen; de bovenzijden van de tenen en van de zwemvliezen vertoonden een aantal kleine zwarte vlekjes. Na het prepareren werden de poten geheel grijs met een weinig geel op de tenen. De iris was bruin.

De jonge vogel, ZMA koll. nr. 28.315, gewicht 3227 gram, week niet af van normale jonge Kleine Zwanen. Het is niet zeker of deze vogel al dan niet een jong is van nr. 28.314.

Onder Knobbelzwanen komt veel leucisme voor, in de vorm van de zogenaamde wit-geboren of Poolse Zwaan, *Cygnus immutabilis*. Vaak wordt hierbij uitsluitend aan domesticatieverschijnselen gedacht, maar het is niet uitgesloten, dat net als bij de Kleine en de Trompetzwaan, ook in wilde vogels leucisme af en toe optreedt. Het is interessant te zien dat de leucistische Kleine Zwaan een ♀ was. Bij de Knobbelzwaan is leucisme als recessief kenmerk gekoppeld aan het geslachtschromosoom X (Munro *et al.* 1968). Omdat bij

vogels, in tegenstelling tot zoogdieren, het geslachtschromosoom heterozygoot is voor ♀♀ (XO) en homozygoot voor ♂♂ (XX), is de kans dat leucisme zich bij het ♀ openbaart (xO) veel groter dan bij het ♂ (xx).

De laatste jaren worden leucistische Kleine Zwanen herhaaldelijk waargenomen, vooral in Engeland, maar ook in Nederland (Evans & Lebret 1973). Belangwekkend is wellicht de observatie te Welney, Norfolk, in de winter 1971/72 en weer in de winter 1972/73 van een vogel, die precies dezelfde kenmerken vertoonde als het adulte ♀ van Dodewaard. Mogelijk betreft het hier hetzelfde dier. In de winter van 1971/72 was de vogel te Welney vergezeld van een exemplaar dat bijna het gehele midden en de punt van de snavel rood had in plaats van zwart, afgezien van enige vlekken, en welks poten geel waren. Deze zwaan vertoefde gedurende de winter 1972/73 te Slimbridge, Gloucester, vergezeld door een normale partner en een geheel wit (in plaats van grijsbruin) jong met dieproze snavel en bleek vleeskleurig grijze (in plaats van leizwarte) poten.

Klaarblijkelijk is er enige variatie in mate van leucisme, waarschijnlijk doordat de werking van het gen, dat leucisme veroorzaakt, wordt versterkt of verzwakt door cumulatief polymere genen ("modifiers"). Behalve het hierboven beschreven jong is er ook een wit jong bekend met rode snavel en oranjegele poten (het type exemplaar van *Cygnus davidi* Swinhoe, 1870, uit de voormalige kollektie van het museum van Peking, hetwelk lange tijd als een geheimzinnige aparte soort werd beschouwd). Er zijn adulte exemplaren waarvan het zwart van de snavel is vervangen door rood (al of niet met iets zwart gevlekt) en waarvan de poten vleeskleurig rose zijn (april 1956, Gunton, Norfolk; januari 1963, Cley, Norfolk; 27 januari 1973, Ouwerkerk, Schouwen-Duiveland) of waarvan de poten geel zijn (winter 1971/72 Welney en 1972/73 Slimbridge, zie boven), en er zijn adulte exemplaren met op het eerste gezicht normale snavel (eventueel met rode vlekken, die in het veld waarschijnlijk moeilijk zichtbaar zijn), gekombineerd met bleekgele poten (de zwaan van Dodewaard) of helder oranjegele poten (14 januari 1962, Cockerham Moss, Lancashire; Shorroock 1962). Dat de genoemde variatie in adulte exemplaren behalve door modifierende genen ook kan ontstaan door geleidelijke verandering van pigmentatie in de loop der jaren, zoals verondersteld door Evans & Lebret (1973), lijkt minder waarschijnlijk, gezien het klaarblijkelijk konstant blijven in snavelpatroon gedurende verschillende jaren bij enkele der bovengenoemde exemplaren.

Het zou wellicht de moeite lonen ook in Nederland wat meer op afwijkende Kleine Zwanen te letten.

SUMMARY

A leucistic adult ♀ Bewick's Swan was found dead 5 January 1974 at Dodewaard, Netherlands. This swan was apparently very similar to a bird observed at Welney, Norfolk, England in the winter 1971/72 (accompanying "Needham"), and again in the winter 1972/73 at the same place (Evans & Lebret 1973). These probably all involved the same bird. A short explanation is given for the higher chance of a ♀ to be leucistic. The known leucistic specimens of Bewick's Swans and their variations are listed. The

variation is probably constant throughout life and supposed to be caused by modifying genes rather than a gradual change in pigmentation through the years, as far as adults are concerned.

LITERATUUR

- Evans, M. E. & T. Lebret. 1973. Leucistic Bewick's Swans. *Wildfowl* 24: 61—62.
 Munro, R. E., L. T. Smith & J. J. Kupa. 1968. The genetic basis of color differences observed in the Mute Swan (*Cygnus olor*). *Auk* 85: 504—505.
 Shorrock, H. 1962. A yellow-legged Bewick's Swan in Lancashire. *Wildfowl Trust Ann. Rep.* 13: 168.

Adres: Instituut voor Taxonomische Zoölogie, Pl. Middenlaan 53, Amsterdam-1004.

HET "HETZEN" DOOR EENDEN IN DE VLUCHT

Inciting by female ducks in flight

T. LEBRET

Bij de Wilde Eend *Anas platyrhynchos* is van oktober af een groot deel van de ♀♀ gepaard. Doordat deze soort door zijn gewenning aan het leven in stadsvijvers e.d. gemakkelijk is te observeren, laat zich dit zonder moeite vaststellen. Het bijeenblijven van het paar wordt in sterke mate begunstigd door de baltsbeweging van het ♀, die door Lorenz (1941) „Hetzen” is genoemd. „Opjutten” zou misschien een bruikbaar Nederlands woord zijn.

Bij het Hetzen wendt het ♀ zich naar haar ♂, zwemt naar hem toe en pikt daarbij over haar schouder naar een ander ♂ in schuin zijwaartse richting. Zij maakt daarbij een karakteristiek geluid, dat men de gehele herfst en winter kan horen. Het bestaat uit een reeks snel herhaalde, kort afgebeten tonen waarvan er telkens om de drie, vier tonen één een sterk accent krijgt. Het zou kunnen worden weergegeven door: „KWEK-kwek-kwek-kwek-KWEK-kwek-kwek-KWEK-kwek-kwek-KWEK-kwek-kwek . . .” enzovoort. Het tempo is zo snel, dat het soms bijna als een ratelend geluid zou kunnen worden betiteld.

Als men het geluid eenmaal goed kent, kan men het gemakkelijk ook bij vliegende paren horen, speciaal wanneer een paar door een „lastige derde” wordt gevolgd en dat gebeurt heel dikwijls. Gaat men nu op de houding van het ♀ letten, dan ziet men dat zij in vlucht een overeenkomstige houding aanneemt. Mijn poging om deze houding in een schetsje weer te geven (Lebret 1958) is niet bepaald een succes geworden. Nu komt het Hetzen bij de meeste soorten z w e m e e n d e n (Anatinae) voor en bijgaande foto (Fig. 1) laat de bovenbedoelde houding zien bij een Pijlstaart ♀. Deze foto is genomen op 23 maart 1975 in de Biesbosch. Het is een paartje Pijlstaarten met twee zich „opdringende” vreemde ♂♂. Duidelijk is de half ingetrokken hals en de omlaag wijzende snavel te zien.

Van het middelste van de drie ♂♂ valt op, dat de hals langer is dan bij